

SOLVA

INTERGEMEENTELIJK SAMENWERKINGSVERBAND
VOOR RUIMTELIJKE ORDENING EN SOCIO-ECONOMISCHE EXPANSIE

HERDERSEM – HENRI MOENSSTRAAT AANLEG PARKING

NOTA – 2017H57

Arne De Graeve, Ewoud Deschepper & Bart Cherretté

SOLVA-ARCHEOLOGIERAPPORT NR 127

Colofon

Project:

Herdersem – Henri Moensstraat. Aanleg parking. Nota (proefsleuvenonderzoek)

Projectcode: 2017H57

Projectnaam: 16-HER-HMS

SOLVA Archeologierapport 127

Opdrachtgever:

Stad Aalst

Werf 9

9300 Aalst

Uitvoerder:

SOLVA

Intergemeentelijk samenwerkingsverband voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie

Gentsesteenweg 1B

9520 Vlierzele

Tel: 053/64 65 20

Auteurs:

Arne De Graeve (erkend archeoloog; veldwerkleider)

Ewoud Deschepper (assistent-archeoloog)

Bart Cherretté (redactie)

Bewaarplaats archeologisch ensemble:

Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA Archeologisch depot, p/a Industrielaan 25B, 9320 Erembodegem

E-mail: archeologie@so-lva.be

Tel: 053/64 65 36

Identificatie bekrachtigde archeologienota: 979 (2016J213; bekrachtigd 24 november 2016)

Wettelijk depotnummer: D/2017/12.857/64

Afbeelding voorblad: sfeerfoto tijdens het terreinwerk (SOLVA).

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA.

Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

Inhoudsopgave

1	Samenvatting.....	3
1.1	Planmatige context	3
1.2	Wettelijk kader.....	3
1.3	Resultaten	3
2	Verslag van resultaten.....	4
2.1	Beschrijvend gedeelte	4
2.1.1	Algemene situering	5
2.1.2	Samenvatting van de resultaten van het bureauonderzoek.....	6
2.1.3	De onderzoeksopdracht	7
2.1.4	Werkwijze en strategie van het vooronderzoek	8
2.2	Assessmentrapport.....	12
2.2.1	Beschrijving van de aardkundige opbouw van het onderzochte gebied	12
2.2.2	Assessment van het onderzochte gebied op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek: sporen en vondsten.....	15
2.2.3	Een assessment van stalen.....	18
2.2.4	Conservatie-assessment.....	19
2.2.5	Datering en interpretatie van het onderzochte gebied	19
2.2.6	Confrontatie van de bevindingen met de resultaten van voorgaande onderzoeksfases.....	19
2.2.7	De verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed.....	19
2.3	Bijlagen	22
2.3.1	Lijst van plannen, figuren, foto's en kaarten.....	22
2.3.2	Tekeningenlijst	22
2.3.3	Fotolijst.....	22
2.3.4	Sporenljst.....	22
2.3.5	Vondstenlijst.....	22
2.3.6	Stalenlijst	22
2.3.7	Skeletformulieren.....	22
2.3.8	Conservatierapport	22
2.3.9	Beschrijvingen van de aangelegde referentieprofielen met foto's.....	22
2.3.10	Resultaten aardkundige en natuurwetenschappelijke analyses.....	22
3	Bibliografie	23

1 Samenvatting

1. Planmatige context

Stad Aalst wenst achter de parochiekerk van Herdersem een nieuwe parking aan te leggen. Daarnaast wordt de Henri Moensstraat heraangelegd en wordt het voetpad rond de kerk vernieuwd. Hierbij wordt er nieuwe riolering aangelegd onder de straat en onder een deel van de nieuwe parking.

2. Wettelijk kader

De zone bevindt zich buiten een beschermde archeologische site of archeologische zone, maar de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 3000 m² en de ingreep in de bodem meer dan 1000 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **stedenbouwkundige vergunningsaanvraag** voor heraanleg van de omgeving. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.¹

In deze archeologienota werd **een verder archeologisch vooronderzoek** met ingreep in de bodem, onder de vorm van een proefsleuvenonderzoek, geadviseerd. De huidige nota is de neerslag van de resultaten van dit verdere vooronderzoek, dat via een **uitgesteld traject** verliep.

3. Resultaten

Het **bureauonderzoek** toonde aan dat het projectgebied zowel landschappelijk als historisch interessant gelegen is. Aangezien slechts een deel van de parking een ingreep in de bodem zou veroorzaken, werd enkel deze zone weerhouden voor het verdere vooronderzoek.

Dit verdere vooronderzoek nam de vorm aan van een **proefsleuvenonderzoek**. De aangetroffen sporen zijn voornamelijk grote vergravingen, die eerder recent lijken te zijn. Deze kuilen zijn vermoedelijk in verband te brengen met de bouw van de kerk, in 1859-1861. Indien er al oudere sporen aanwezig zouden geweest zijn op het projectgebied, hebben de vergravingen deze sporen al aanzienlijk verstoord.

Het gebrek aan sporen, vondsten en de kleine oppervlakte van het projectgebied zorgen er voor dat het **wetenschappelijk kennispotentieel** op het terrein **uiterst gering** is. In dit licht wordt geen verder onderzoek geadviseerd.

---

¹ Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 2.0 van 1 januari 2017.

2 Verslag van resultaten

2.1 Beschrijvend gedeelte

Projectcode: 2017H57

Sitecode: 16-HER-HMS

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie: Oost-Vlaanderen, Aalst, Herderssem, Henri Moensstraat.

Bounding box: punt 1: x=128635.02 / y=184560.61
Punt 2: x=129023.84 / y=184769.15

Kadastrale gegevens: Herderssem, 7de Afdeling, Sectie A, perceel 477b (Figuur 1).

Topografische kaart: Figuur 2.

Betrokken actoren en specialisten:

Erkend archeoloog - veldwerkleider: Arne De Graeve

Assistent-archeoloog: Ewoud Deschepper

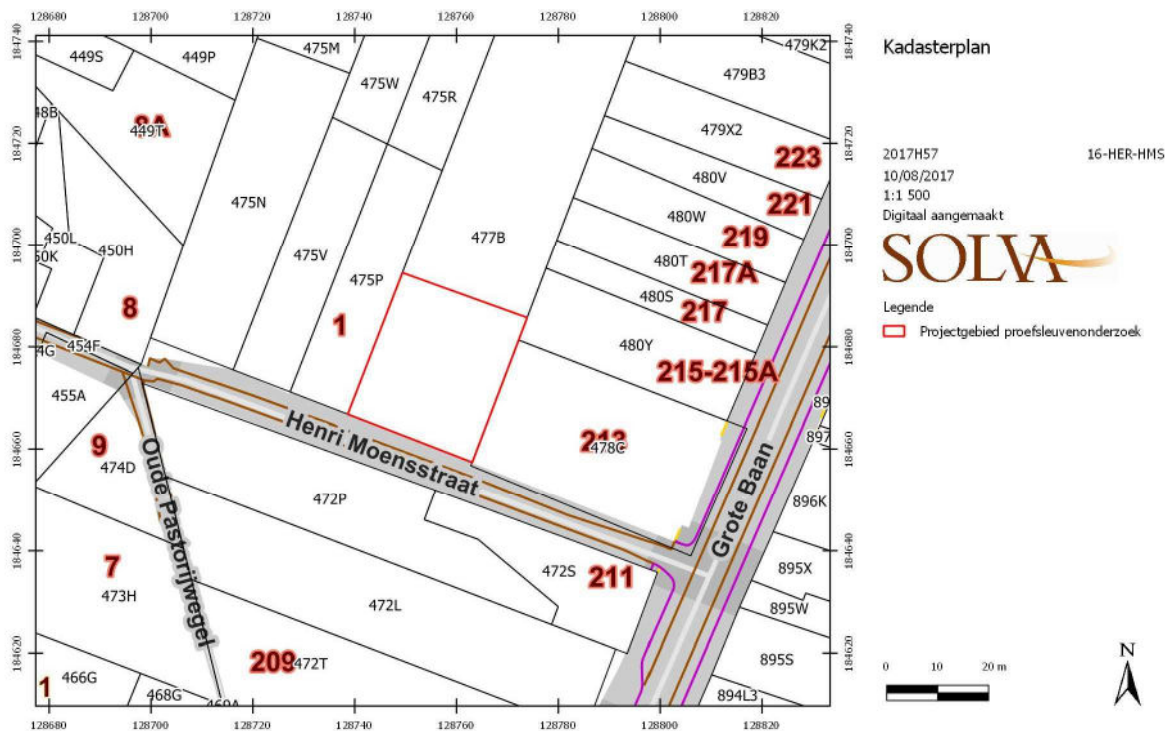
Wetenschappelijke advisering:

Bart Cherretté

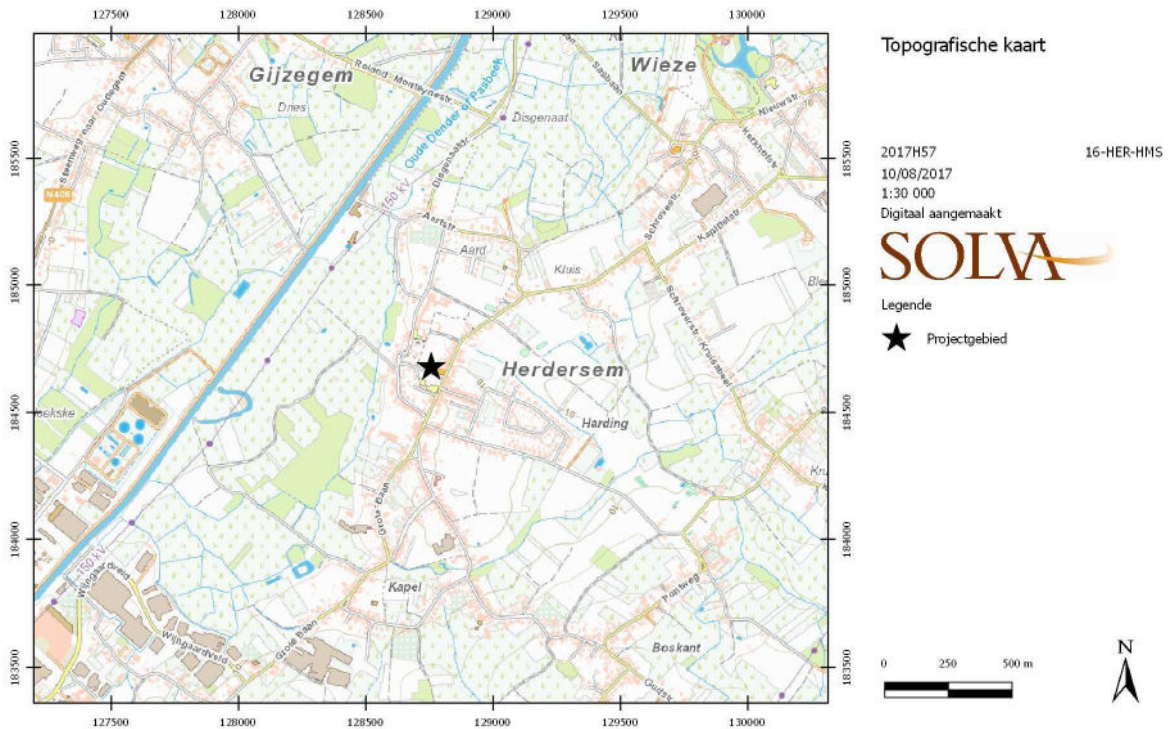
Uitvoeringstermijn:

Veldwerk: 8 augustus 2017

Verwerking: augustus 2017

Figuur 1. Kadasterkaart van het projectgebied (Bron: AGIV, Adp uit het GRB; 10-08-2017).

Figuur 2. Topografische kaart van de omgeving van het projectgebied (Bron: NGI, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

2.1.1 Algemene situering

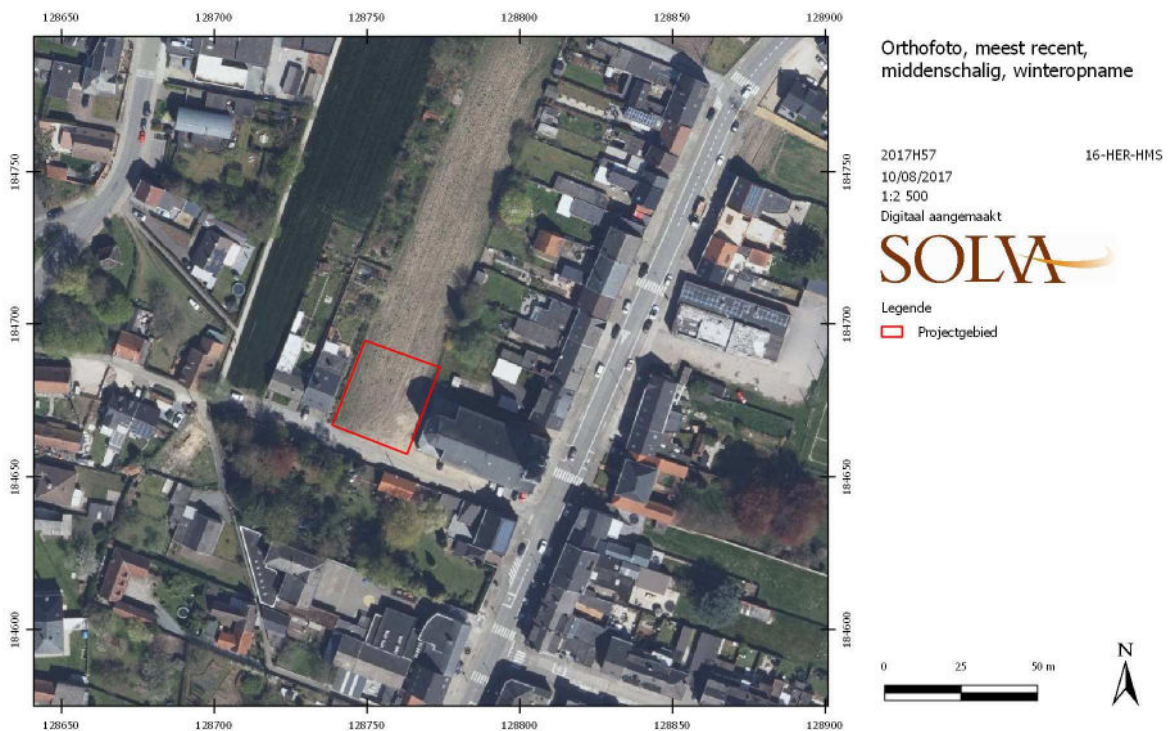

Foto 1. Meest recente orthofotografische opname van het projectgebied (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Het projectgebied is gelegen in Herdersem, een deelgemeente van Aalst. Herdersem ligt ten noorden van de stad, tussen Wieze (Lebbeke) en Moorsel in het oosten en Gijzegem en Hofstade in het westen. Het terrein ligt aan de Henri Moensstraat, een zijstraat van de Grote Baan die de belangrijkste verkeersas in Herdersem is. In het oosten grenst het projectgebied aan de huidige parochiekerk van Herdersem (Figuur 2; Foto 1).

2.1.2 Samenvatting van de resultaten van het bureauonderzoek

De Dienst Archeologie van SOLVA voerde in november 2016 een bureauonderzoek uit naar het projectgebied, in het kader van een archeologienota (projectcode 2016J213, ID 979, bekrachtigd op 24 november 2016).²

Stad Aalst wenst een parking aan te leggen achter de huidige, negentiende-eeuwse parochiekerk van Herdersem. De aangrenzende Henri Moensstraat en het voetpad rond de kerk worden hierbij ook heraangelegd.

De parking wordt deels verhard en deels in steenslag aangelegd. Het verharde deel omvat een kleine 30 m gemeten van aan de Henri Moensstraat, en heeft een opbouw van maximum 50 cm. Het deel in steenslag kent een opbouw van 30 cm. In het verharde deel wordt ook een gescheiden rioleringsstelsel voorzien, op 1,45 m (DWA) en 1,85 m (RWA) onder het maaiveld. Aan de noordwestelijke rand van het perceel wordt ten slotte een 3 m brede afwateringsgracht aangelegd, even lang als het verharde deel van de parking, en met een diepte van 1 m. De heraanleg van de Henri Moensstraat en de daar aanwezige riolering vindt plaats binnen het bestaande gabarit. Ook de heraanleg van het voetpad bevindt zich in het bestaande gabarit.

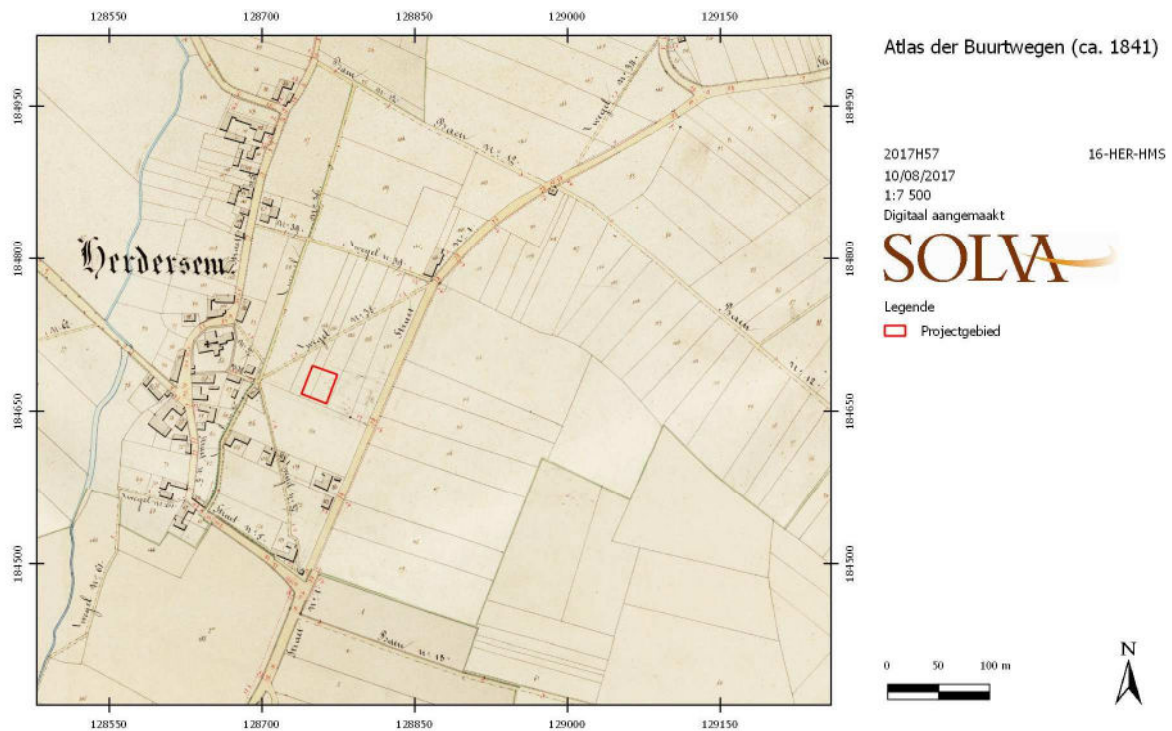
Bij het bureauonderzoek bleek dat het perceel **op enige afstand** gelegen is van de **oorspronkelijke kerk van Herdersem (i.e. niet de huidige kerk)**, waarvan het kerkhof nog bewaard is als cirkelvormig perceelsrelict (Figuur 4). De dorpskern van Herdersem, die vermoedelijk uit de vroege middeleeuwen stamt, is in de 19de eeuw verschoven naar het oosten, onder impuls van het herbouwen van de parochiekerk op de huidige locatie. Deze kerk werd in 1859-1861 gebouwd.

Ook wat betreft andere perioden is het potentieel van het terrein groot. Dit heeft te maken met de **gunstige landschappelijke ligging**, op droge zandleemgronden maar nabij het natte meersengebied van de Dender (Figuur 3). Minstens vanaf de 18de eeuw was er geen bewoning op het perceel, zoals blijkt uit het historisch kaartmateriaal.

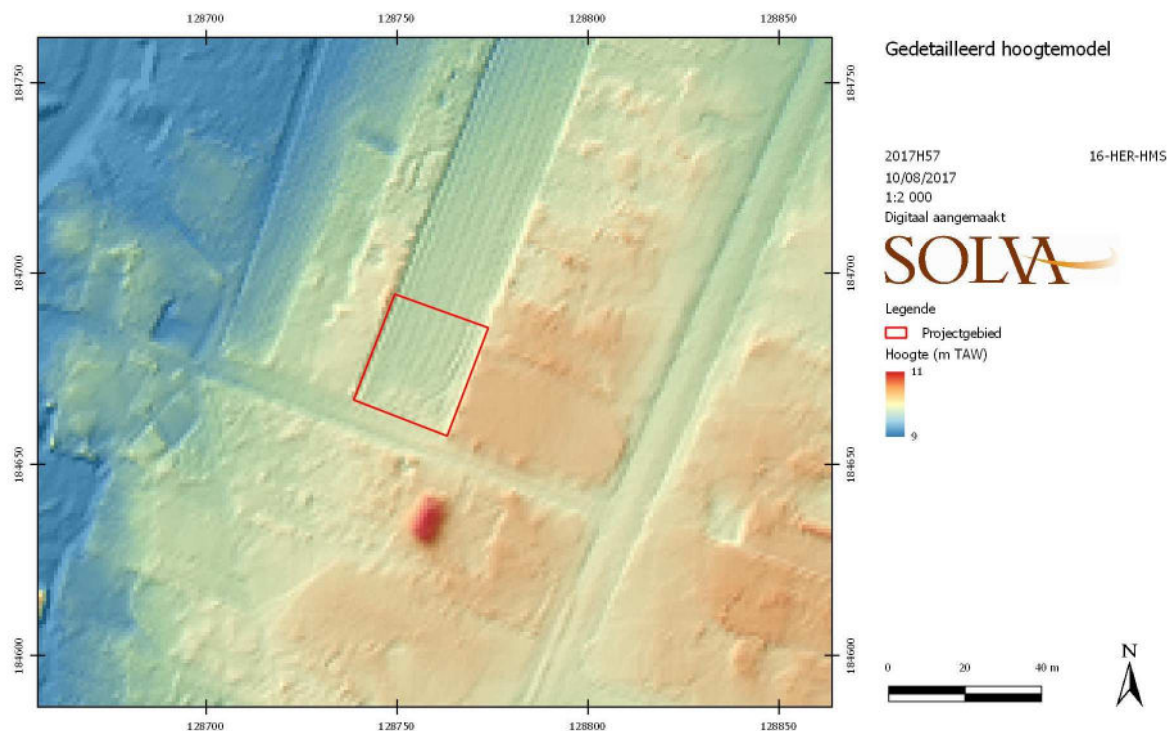
Omwille van de interessante historische en landschappelijke ligging en gezien de impact van de werken, werd de zone van de verharde parking weerhouden voor verder onderzoek. Aangezien de terreinen pas toegankelijk waren na het bekomen van de stedenbouwkundige vergunning, gaat het om een vooronderzoek via uitgesteld traject.

---

² Cherretté & Verbrugge 2016.

Figuur 4. Ligging van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1841) (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Figuur 3. Gedetailleerd digitaal hoogtemodel van het projectgebied (Bron: AGIV; DHMV II, 1 m resolutie, raster; eigen bewerking; 10-08-2017).

2.1.3 De onderzoeksopdracht

2.1.3.1 Vraagstelling

Het proefsleuvenonderzoek ten behoeve van de vergunningsaanvraag heeft tot doel om informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het landschap, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. De meeste aandacht hierbij gaat uit naar de oudere

periodes, aangezien er voor deze geen informatie beschikbaar is. Gelet op de resultaten van het bureauonderzoek zijn vooral sporen uit de middeleeuwen te verwachten. Hiertoe zijn volgende (niet-limitatieve) onderzoeksvragen geformuleerd:

- Nagaan of er archeologische sporen bewaard zijn in het projectgebied onder de bouwvoor.
- Hoe goed zijn de archeologische sporen onder de bouwvoor bewaard?
- Van welke aard zijn deze sporen?
- Naar welke activiteiten verwijzen de aangetroffen sporen?
- Zijn er archeologische sporen uit de verschillende deelperioden van de middeleeuwen (vroeg, volle en late) bewaard?
- Kunnen deze sporen informatie opleveren over de ontwikkeling van het middeleeuwse dorp Herdersem?

2.1.3.2 *De randvoorwaarden*

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in het hoofdstuk 8.6 (proefsleuven en proefputten) van de Code van Goede Praktijk.

2.1.4 Werkwijze en strategie van het vooronderzoek

2.1.4.1 *Motivering van de onderzoeksstrategie, -methoden en -technieken*

2.1.4.1.1 *Strategie*

In deze nota wordt het vooronderzoek met ingreep in de bodem, i.c. het proefsleuvenonderzoek, dat uitgevoerd is voor de geplande werken toegelicht. Dit onderzoek had als doel de eventuele aanwezigheid van archeologische sporen in kaart te brengen en te valoriseren. Daarbij wordt bijzondere aandacht besteed aan de relevante ecologische en aardkundige gegevens. Bij zowel het terreinonderzoek, als bij de rapportage is de aandacht gevestigd op het beantwoorden van de vooropgestelde onderzoeksvragen.

Dit proefsleuvenonderzoek moet uiteindelijk leiden tot een gemotiveerd advies of, en welke, maatregelen van verder onderzoek op het projectgebied noodzakelijk of niet relevant zijn.

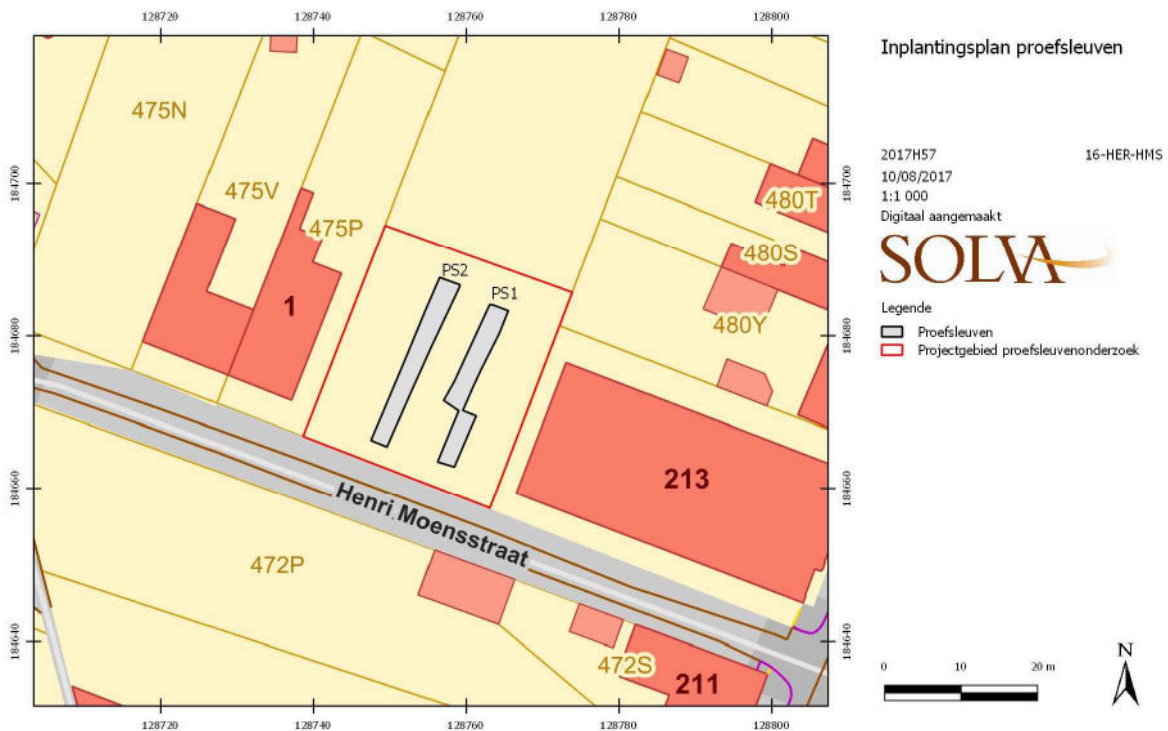
2.1.4.1.2 *Methoden en technieken*

Het terreinwerk van het proefsleuvenonderzoek vond plaats op 8 augustus 2017.

Om een zicht te krijgen op de eventuele aanwezigheid van archeologische sporen zijn binnen het projectgebied in totaal 2 proefsleuven aangelegd met een onderlinge afstand van 12 m (as op as) (Figuur 5). Daardoor kon binnen de te onderzoeken zone een gelijkmatige spreiding bekomen worden. De proefsleuven hebben een noordoost-zuidwest oriëntatie. Proefsleuf 1 is 22 m lang, proefsleuf 2 is 23 m lang. De sleuven houden enige afstand ten aanzien van de perceelsgrens aangezien het terrein daar geen origineel maaiveld meer had wegens opgestapelde grond.

De sleuven zijn lokaal niet uitgebreid en er zijn geen kijkvensters aangelegd. Dit was gezien de aard en densiteit van de aangetroffen sporen niet nodig, en had ook geen invloed op de totale dekkingsgraad, omdat de proefsleuven iets langer zijn uitgevoerd.

De totale oppervlakte van de zone die bij het bureauonderzoek weerhouden werd voor verder archeologisch (voor)onderzoek bedraagt 765 m². De oppervlakte van de aangelegde proefsleuven bedraagt 113,24m². Op die manier is **14,80 %** van het projectgebied archeologisch geëvalueerd.

Figuur 5. Inplantingsplan van de proefsleuven op het GRB (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Een graafmachine met een platte bak van 2 m breed legde de sleuven machinaal aan en dit onder begeleiding van de veldwerkleider om te verzekeren dat de juiste diepte werd bekomen. De sleuven zijn afgegraven tot op de moederbodem (lemig zand). De grond werd gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurde op zo een manier dat de originele bodemopbouw opnieuw werd bekomen.

De sporen zijn na het afgraven onmiddellijk manueel opgeschaafd, gefotografeerd met een fotobordje (met projectcode 16-HER-HMS/2017H57) beschreven in de SOLVA-Archeologiedatabank en topografisch ingemeten met een GPS-toestel. Alle vondsten kregen een uniek identificatienummer (= vondstnummer). Op regelmatige afstanden en indien er geen archeologische sporen aanwezig waren, zijn er profielputten aangelegd om op die manier een beter beeld te krijgen van de bodemopbouw. Elk profiel is gefotografeerd en per laag beschreven. Van alle sleuven en profielen is de precieze locatie topografisch ingemeten.

Het gebruik van **gestandaardiseerde fiches** en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten,...) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage.

De Dienst Archeologie van SOLVA heeft in de loop van 2009 de ontwikkeling van een **databank** geïnitieerd. Haar doel is het kunnen zowel invoeren en opslaan, als raadplegen en beheren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten.

De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het **spoor**. Dit valt uiteen in acht types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vondst', 'vertical feature interface' of 'VFI' en 'horizontal feature interface' of 'HFI'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: plannen, tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recenter', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'hetzelfde als' een ander spoor.

Op een tweede niveau in de databank staan de **spoorcombinaties**. Deze groeperen één of meerdere sporen. Elke spoorcombinatie krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze spoorcombinatie behoort. Het is evenwel niet zo dat elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een spoorcombinatie. Verstoringen en ‘negatieve sporen’, sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een spoorcombinatie gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De plannen, tekeningen, foto’s en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatisch verbonden aan de spoorcombinatie waartoe ze behoren. Vanuit dit niveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die spoorcombinatie en waaraan de vondsten, plannen, tekeningen en foto’s verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de spoorcombinaties onderling.

Het derde niveau in de databank bevat de **structuren**. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere spoorcombinaties. Ook zij krijgen een individueel nummer, met name het eerste spoorcombinatienummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (spoorcombinatieniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van een spoorcombinatie (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (spoorcombinatieniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoorniveau) en een insteek (spoorniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke spoorcombinatie tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeerd onder een structuur telkens de plannen, tekeningen, foto’s en vondsten die gekoppeld zijn aan de spoorcombinaties die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende spoorcombinaties die ertoe behoren en zo, verder afdalend, uiteindelijk tussen de verschillende sporen. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren.

Wat de **vondsten en de staalnames** betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie, datering en assessment voorziet. Dit gebeurt zoals vermeld op het spoorniveau. Hieraan zijn de verschillende vondst- en staalnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt ‘automatisch’ een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, spoorcombinatie- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar Excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden.

De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map ‘**bijlagen**’: rapporten, plannen, overzichtsfoto’s, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan, ...

2.1.4.2 Motivatie van de keuze ten aanzien van de selectie van vondsten

Tijdens het terreinwerk is er geen selectie gebeurd bij het recupereren van de vondsten. Om een zo compleet mogelijk beeld van de site en de archeologische restanten te bekomen, is **alles** verzameld, voorzien van een vondstnummer (= uniek volgnummer) en opgenomen in de SOLVA-Archeologiedatabank.

2.1.4.3 Motivatie van de keuze ten aanzien van staalname

Er heeft **geen staalname** plaatsgevonden.

2.1.4.4 Beschrijving van de organisatie van het vooronderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd door erkend archeoloog en veldwerkleider Arne De Graeve en assistent-archeoloog Ewoud Deschepper. De inhoudelijke keuzes en afwegingen zijn in overleg geschied tussen Arne De Graeve en Bart Cherretté.

2.1.4.5 Beschrijving van het gebruikte materiaal

De afgraving gebeurde met een Hitachi graafmachine van 21 ton met een platte bak van 2 m breed. De foto’s zijn genomen met een Pentax K-50. De vondsten zijn per laag gerecupereerd en in vondstzakjes gestoken. Deze werden vervolgens onmiddellijk voorzien van een uniek volgnummer (= vondstnummer). Het digitaal inmeten van de sporen en het bepalen van de hoogte van het terrein en de afgegraven niveaus (in TAW) werden gedaan met een GPS-toestel (Trimble R6 GNSS). De registratie van de archeologische sporen gebeurde met een tablet met een *Filemaker 15 go app*.

2.1.4.6 Beschrijving en motivering van eventuele afwijkende methodiek en van eventuele bijstellingen van de oorspronkelijke strategie

De vooropgestelde inplanting van twee parallelle proefsleuven is omwille van inhoudelijke redenen niet aangehouden. Bij het aanleggen van proefsleuf 1 bleek het grootste deel van deze sleuf immers ingenomen te worden door een grote uitgraving. Omdat oudere sporen hierdoor niet zichtbaar zouden zijn, en er dus bijgevolg geen goede inschatting gemaakt kon worden van het archeologisch bodemarchief, is geopteerd om de proefsleuf 2 m naar het westen op het schuiven. Hierdoor kon enerzijds de rand van de grote uitgraving geregistreerd worden, en was er de mogelijkheid om oudere sporen te registreren.

De opgegraven gegevens noopten niet tot het aanleggen van een kijkvenster, zoals wel vooropgesteld was. Desondanks is 14,80 % van het projectgebied geëvalueerd, wat ruim voldoende is om een gedegen inschatting te kunnen maken.

2.1.4.7 Zones waar behoud in situ gebeurde

Niet van toepassing.

2.1.4.8 De aspecten waarvoor advies van specialisten werd ingewonnen

Niet van toepassing.

2.1.4.9 De aspecten waarvoor algemene wetenschappelijke advisering werd gevraagd

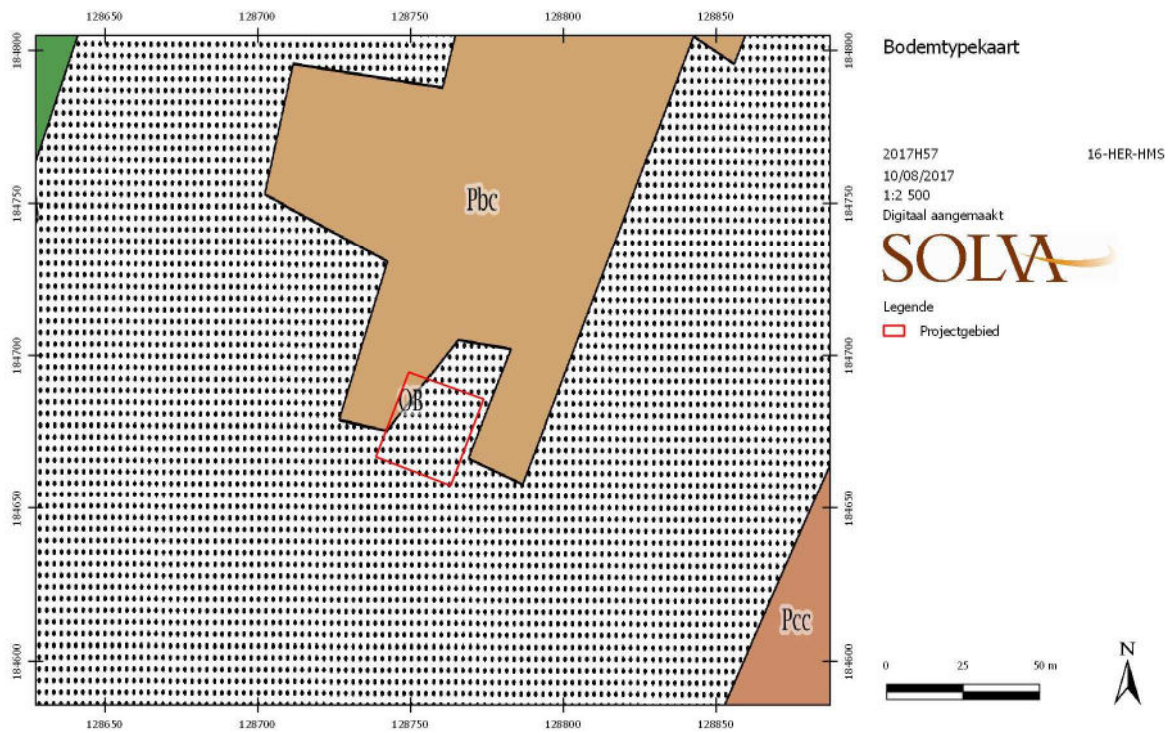
Niet van toepassing.

2.2 Assessmentrapport

2.2.1 Beschrijving van de aardkundige opbouw van het onderzochte gebied

Op basis van de bodemkaart is het terrein enerzijds in te delen in een deel 'OB' (bebouwde zone, niet gekarteerd) en Pbc (droge lichte zandleem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont) (Figuur 6). Het op het terrein aangelegde referentieprofiel (Profiel 1) toonde de volgende opbouw (Foto 2).

Onder de circa 30 cm dikke ploeglaag bevindt zich de B-horizont, tot op een diepte van 42 cm onder het maaiveld. Daaronder is er een opeenvolging van zandleempakketten waarbij de leemfractie steeds afneemt. Het eerste pakket, tussen 42 en 78 cm onder het maaiveld, bestaat uit bruin-oranje zandleem met een groot aandeel leem. Het tweede pakket, tussen 78 en 130 cm onder het maaiveld, bestaat uit gelaagde beige zandleem. Het derde, onderste pakket bevindt zich vanaf 130 cm onder het maaiveld, en bestaat uit groengelig zand met een klein aandeel leem.

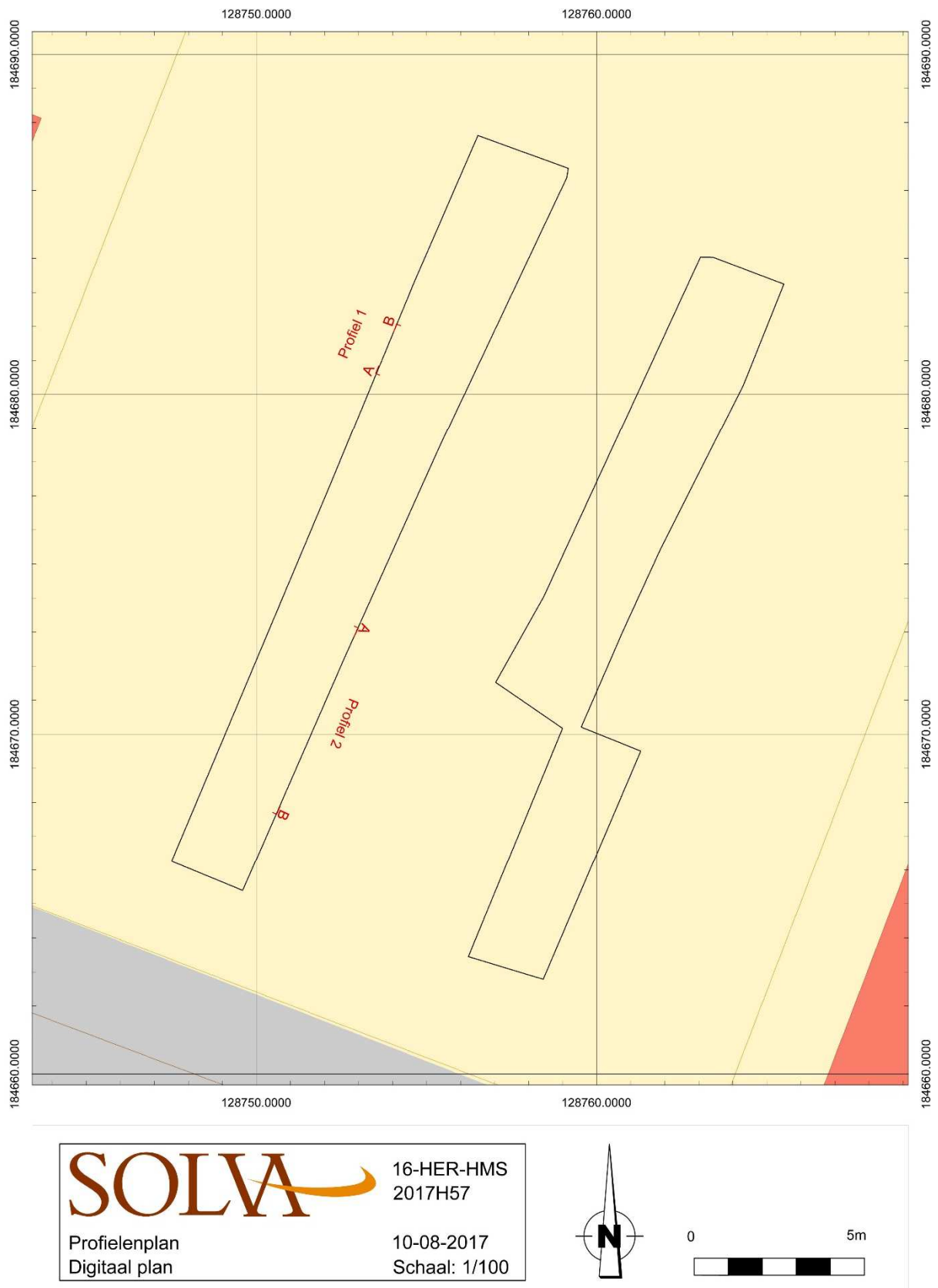

Figuur 6. Bodemtypekaart van het projectgebied en omgeving (Bron: DOV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Foto 2. Profiel 1, referentieprofiel voor de bodemopbouw.

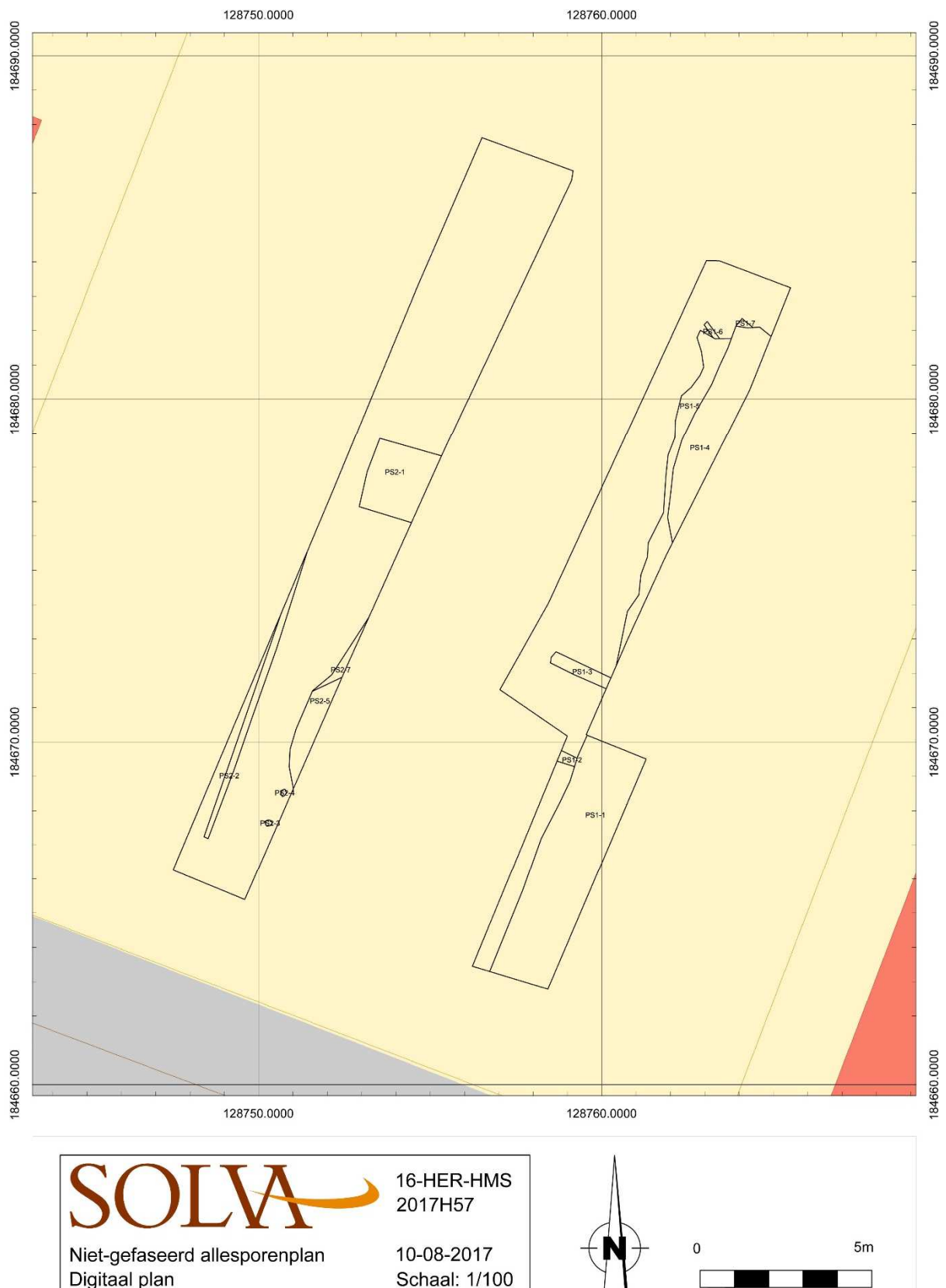
Hoewel op basis van het hoogtemodel verondersteld kan worden dat het terrein in het verleden genivelleerd en/of afgegraven is (Figuur 3), waren hier op het terrein geen indicaties voor aanwezig.

Figuur 7. Profielenplan op het GRB (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

2.2.2 Assessment van het onderzochte gebied op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek: sporen en vondsten³

2.2.2.1 Beschrijving van het sporen- en vondstenbestand

Figuur 8. Niet-gefaseerd allesporenplan, geplot op het GRB (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Gezien de beperkte omvang van het onderzoeksterrein zijn ook de prospectieresultaten vrij summier (Figuur 8).

Context PS1-1 is een grote uitgraving, opgevuld met donkerbruine zandleem met grijze en gele vlekken zand (Foto 3). Deze uitgraving noopte tot een herschikking van de proefsleuf. Langs de westelijke zijde van het spoor was een stortpakket sinters en baksteenbrokken aanwezig. Het spoor bevatte materialen uit verschillende perioden, waaronder een wandscherf in grijs aardewerk en grijs steengoed met zoutglazuur en blauwe beschildering, en een stukje industrieel steengoed. Het spoor dateert op basis van dit aardewerk, de vulling en de scherpe aflijning, uit de post-middeleeuwen.

Foto 3. Zicht op PS1-1. Let op de scherpe aflijning van het spoor en de aanwezigheid van het stortpakket links onderaan.

Deze uitgraving oversnijdt een greppel (context PS1-2). De greppel heeft een WNW-OZO oriëntatie, maar kon slechts over een korte afstand gevolgd worden. In de parallelle proefsleuf is deze greppel niet aangetroffen. Wegens het ontbreken van vondstmateriaal kan er geen datering vooropgesteld worden.

In het vervolg van proefsleuf 1 werd opnieuw de rand van een grote uitgraving aangetroffen (context PS1-4). De vulling van deze kuil is sterk gelijkend aan deze van PS1-1. Waarschijnlijk zijn beide contexten onderdeel van eenzelfde grote uitgraving, maar deze relatie kon op het terrein niet fysiek bevestigd worden.

Daarnaast bevindt er zich een kuil met sterk heterogene vulling in deze proefsleuf (PS1-3).

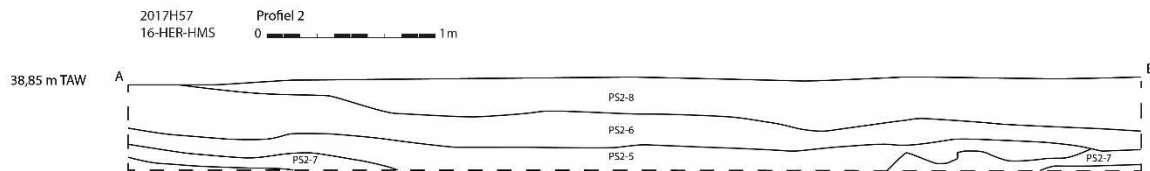
Ook proefsleuf 2 bevatte weinig archeologische sporen. PS2-1 is een grote, schijnbaar rechthoekige kuil met afgeronde hoeken (Foto 4. Zicht op uitgraving PS2-1.). Deze kuil was al net onder de ploeglaag zichtbaar, en was duidelijk ingegraven in de B-horizont. Dit toont aan dat de kuil relatief recent gegraven is.

In de zuidelijke helft van proefsleuf 2 kon over een afstand van zo'n 8 m een greppel gevolgd worden (context PS2-2). Er kon geen materiaal gerecupereerd worden. Ook de vulling was weinigzeggend, waardoor dit spoor niet gedateerd kan worden. Gelet op de post-middeleeuwse perceelsafbakening, zoals te zien op het historisch kaartmateriaal (Figuur 4; Figuur 10), kan deze greppel vermoedelijk in de post-middeleeuwen gesitueerd worden.

---

³ Determinatie van het aardewerk gebeurde door Arne De Graeve.

Het laatste spoor uit deze proefsleuf, context PS2-5, is de aanzet van een groter spoor dat buiten de proefsleuf verder loopt (Foto 5; Figuur 9. Profiel 2, zicht op context PS2-5.). Het spoor bestaat uit twee verschillende lagen: PS2-7, een heterogeen donkerbruin geel zandleempakket, dat wordt afgedekt door PS2-5, een laag die bestaat uit brokken verbrande leem en houtskool. Deze twee lagen worden afgedekt door een homogeen donkergrijze laag, PS2-6. Waarschijnlijk diende deze laatste laag voor het ophogen/opvullen van de kuil. De heterogene vulling en de inclusies van versinterd bouwmetaal wijzen eerder op een recente datering.

Figuur 9. Profiel 2, zicht op context PS2-5.

De grote, eerder recente, uitgravingen nabij de negentiende-eeuwse kerk zijn opmerkelijk. Mogelijk betreft het leemwinning voor baksteenproductie nabij de kerk. Tot relatief recent was het een gangbare praktijk om op nabijgelegen percelen leem te ontginnen in functie van baksteenproductie ter plaatse.

Foto 4. Zicht op uitgraving PS2-1.

Foto 5. Zicht op profiel 2, context PS2-5.

2.2.2.2 *Samenvatting*

Het prospectieonderzoek leverde weinig sporen en vondsten op, wat deels in verband gebracht moet worden met de beperkte oppervlakte van het onderzoeksgebied.

Proefsleuf 1 wordt bijna integraal ingenomen door een grote uitgraving, dat vermoedelijk in verband gebracht kan worden met de bouw van de kerk rond het midden van de 19de eeuw. Ook in proefsleuf 2 bestaat het sporenbestand vooral uit grote uitgravingen met een waarschijnlijk eerder recente datering.

2.2.3 Een assessment van stalen

Gelet op het feit dat er geen staalnames gebeurd zijn tijdens het onderzoek, niet van toepassing.

2.2.4 Conservatie-assessment

Alle data, gegenereerd in het kader van deze archeologienota, zijn door SOLVA digitaal bewaard op een centrale server. Deze server realiseert dagelijks een “in-huis” back-up en wordt off-site gekopieerd. Alle data en rapporten zijn geïntegreerd in de SOLVA-Archeologiedatabank en raadpleegbaar.

De vondsten zijn gewassen en gedroogd en conform de regels van de kunst bewaard in het Onroerend Erfgoeddepot van SOLVA. De stalen zijn eveneens conform de regels van de kunst bewaard in het Onroerend Erfgoeddepot van SOLVA.

2.2.5 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Het projectgebied is voor een groot deel verstoord door waarschijnlijk eerder recente vergravingen, die misschien in verband moeten gebracht worden met de bouw van de aanpalende nieuwe parochiekerk in 1859-1861. Twee andere sporen zijn greppels, die in verband te brengen zijn met landindeling.

2.2.6 Confrontatie van de bevindingen met de resultaten van voorgaande onderzoeksfases

Het bureauonderzoek toonde aan dat het terrein zich op een landschappelijk en historisch interessante locatie bevindt, nabij de overgang van een zandleemrug naar de Dendervallei, en nabij de vermoedelijke oude kern van het vroegmiddeleeuwse Herdersem.

Het proefsleuvenonderzoek evalueerde **14,80 %** van het terrein. Hierbij zijn, naast twee greppels en een kuil, enkel grote en vrij recente vergravingen aangetroffen. Het terrein lijkt in grote mate verstoord te zijn door deze vergravingen. Er zijn geen sporen van oude menselijke activiteiten aangetroffen, wat ingaat tegen de verwachtingen.

2.2.7 De verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

2.2.7.1 *Een gemotiveerde verwachting ten aanzien van de aanwezigheid en aard van archeologisch erfgoed op het onderzochte terrein*

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksvragen beantwoord en wordt een gemotiveerde verwachting ten aanzien van het archeologisch erfgoed op het terrein opgesteld.

- *Zijn er archeologische sporen bewaard zijn in het projectgebied onder de bouwvoor?*

Ja, er zijn in beide proefsleuven sporen bewaard, evenwel van eerder recente periodes.

- *Hoe goed zijn de archeologische sporen onder de bouwvoor bewaard?*

De sporen zijn eerder goed tot zeer goed bewaard.

- *Van welke aard zijn deze sporen?*

Het betreft voornamelijk grote vergravingen. Daarnaast gaat het nog om twee greppels en een kuil.

- *Naar welke activiteiten verwijzen de aangetroffen sporen?*

De sporen verwijzen mogelijks naar de bouwactiviteiten van de huidige, negentiende-eeuwse parochiekerk van Herdersem. De greppels wijzen op postmiddeleeuwse landindeling en –gebruik.

- *Zijn er archeologische sporen uit de verschillende deelperioden van de middeleeuwen (vroeg, volle en late) bewaard?*

Waarschijnlijk niet. Een aantal sporen zijn door de afwezigheid van materiaal niet te dateren, waardoor deze mogelijks uit de middeleeuwen dateren. Dit is echter eerder onwaarschijnlijk. Met zekerheid zijn grote delen van het terrein door de grootschalige uitgravingen reeds verstoord en eventueel oudere sporen niet meer bewaard.

- *Kunnen deze sporen informatie opleveren over de ontwikkeling van het middeleeuwse dorp Herdersem?*

De aangetroffen sporen geven geen extra informatie over de dorpsontwikkeling van Herdersem. De eerder recente vergravingen hebben het terrein aanzienlijk verstoord.

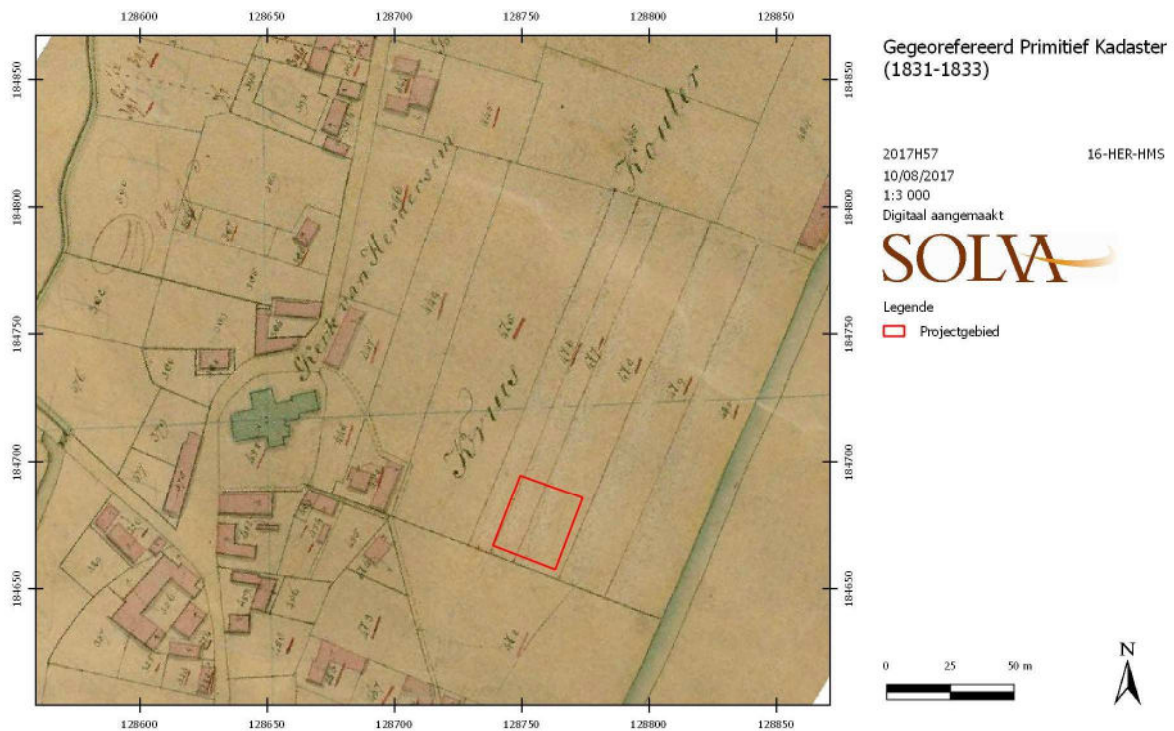
In het licht van de resultaten van het prospectieonderzoek, die gezien de opengelegde oppervlakte betrouwbaar zijn, kan gesteld worden dat het terrein archeologisch weinig interessant is. Indien er nog oudere sporen buiten de proefsleuven aanwezig zouden zijn, zijn deze in aanzienlijke mate verstoord door de grootschalige uitgravingen. Het **kennispotentieel** is om deze reden en omwille van de beperkte oppervlakte van het onderzoeksgebied, **uiterst gering**.

2.2.7.2 Verklaring voor het uiterst geringe kennispotentieel

Zoals hierboven uiteengezet is, moet de verklaring voor het quasi ontbreken van kennispotentieel op het terrein in de eerste plaats gezocht worden in de aanwezigheid van grote vergravingen, die het oudere bodemarchief aanzienlijk verstoord hebben, en de kleine oppervlakte van het terrein. Daarnaast lijkt nog een factor van belang geweest te zijn, specifiek in relatie tot het ontbreken van middeleeuwse sporen, ondanks de ligging nabij de veronderstelde vroegmiddeleeuwse kern van Herdersem.

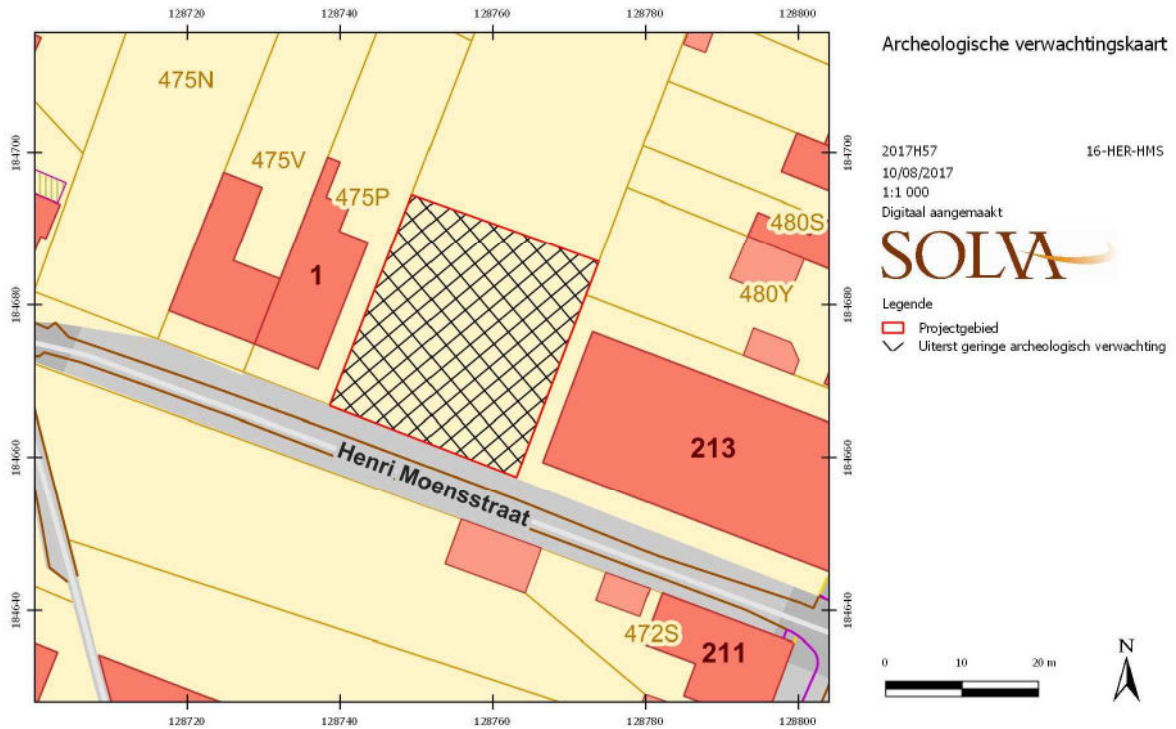
Het terrein was namelijk gelegen op de Kruiskouter, zoals blijkt uit het Primitief Kadaster (Figuur 10). Dit toponiem verwijst terug naar een volmiddeleeuwse situatie. Kouters waren open landbouwgronden die collectief bewerkt werden. Perceelsgrenzen (structurele of levende) belemmerden deze collectieve bewerking.

De ligging op de Kruiskouter en het feit dat er geen middeleeuwse (bewonings)sporen zijn aangetroffen, toont aan dat het terrein sinds minstens de volle middeleeuwen in gebruik is als open akkerland.

Figuur 10. Ligging van het projectgebied op het georeferereerd Primitief Kadaster (Bron: NGI, geraadpleegd via Cartesius; eigen bewerking; 10-08-2017).

2.2.7.3 Afbakening van de zones waar geen archeologisch erfgoed aanwezig is of verwacht wordt

Figuur 11. Archeologische verwachtingskaart van het projectgebied, geplot op het GRB (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Gelet op voorgaande kan gesteld worden dat de archeologische verwachting voor het volledige projectgebied uiterst gering is (Figuur 11).

2.2.7.4 Afbakening van de zones waar archeologisch erfgoed vastgesteld is of verwacht wordt

Niet van toepassing.

2.2.7.5 Advies

Gelet op de resultaten van het proefsleuvenonderzoek waaruit blijkt dat het wetenschappelijke kennispotentieel nagenoeg onbestaande is, wordt geen verder onderzoek geadviseerd.

2.3 Bijlagen

2.3.1 Lijst van plannen, figuren, foto's en kaarten

Figuur 1. Kadasterkaart van het projectgebied (Bron: AGIV, Adp uit het GRB; 10-08-2017).

Figuur 2. Topografische kaart van de omgeving van het projectgebied (Bron: NGI, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Figuur 3. Ligging van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1841) (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Figuur 4. Gedetailleerd digitaal hoogtemodel van het projectgebied (Bron: AGIV; DHMV II, 1 m resolutie, raster; eigen bewerking; 10-08-2017).

Figuur 5. Inplantingsplan van de proefsleuven op het GRB (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Figuur 6. Bodemtypekaart van het projectgebied en omgeving (Bron: DOV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Figuur 7. Profielenplan op het GRB (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Figuur 8. Niet-gefaseerd allesporenplan, geplot op het GRB (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Figuur 9. Profiel 2, zicht op context PS2-5.

Figuur 10. Ligging van het projectgebied op het gegeoreferereerd Primitief Kadaster (Bron: NGI, geraadpleegd via Cartesius; eigen bewerking; 10-08-2017).

Figuur 11. Archeologische verwachtingskaart van het projectgebied, geplot op het GRB (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Foto 1. Meest recente orthofotografische opname van het projectgebied (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 10-08-2017).

Foto 2. Profiel 1, referentieprofiel voor de bodemopbouw.

Foto 3. Zicht op PS1-1. Let op de scherpe aflijning van het spoor en de aanwezigheid van het stortpakket links onderaan.

Foto 4. Zicht op uitgraving PS2-1.

Foto 5. Zicht op profiel 2, context PS2-5.

2.3.2 Tekeningenlijst

2.3.3 Fotolijst

2.3.4 Sporenlijst

2.3.5 Vondstenlijst

2.3.6 Stalenlijst

Voor al deze lijsten, zie de bijlage bijgevoegd bij deze nota.

2.3.7 Skeletformulieren

Niet van toepassing.

2.3.8 Conservatierapport

Niet van toepassing.

2.3.9 Beschrijvingen van de aangelegde referentieprofielen met foto's

Cf. supra, p. 12-13 en foto 2

2.3.10 Resultaten aardkundige en natuurwetenschappelijke analyses

Niet van toepassing.

3 Bibliografie

Cherretté B., Verbrugge A., 2016. *Herdersem (Aalst) – Henri Moensstraat. Aanleg van een parking*, SOLVA-Archeologierapport 54, Sint-Lievens-Houtem: SOLVA.